

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid
Ministerie van Justitie en Veiligheid

> Retouradres Postbus 20011 2500 EA Den Haag

**Programma Nederland
Digitaal Veilig**

Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag
Postbus 20011
2500 EA Den Haag
www.nctv.nl

Contactpersoon

[Redacted]

[Redacted]

Ons kenmerk

2527698

*Bij beantwoording de datum
en ons kenmerk vermelden.
Wilt u slechts één zaak in uw
brief behandelen.*

Datum 19 maart 2019
Onderwerp Besluit Wob verzoek malware ICS

Geachte [Redacted],

In uw brief van 20 december 2018 heeft u, met een beroep op de Wet openbaarheid van bestuur (hierna: Wob), informatie verzocht over malware in Industrial Control Systems (ICS). Daarbij heeft u meer specifiek verzocht om een overzicht van incidenten tussen 2015 en 2018 waarbij sprake was van malware in ICS alsmede beleidsstukken en –communicatie, risicoanalyses en preventiemaatregelen omtrent dit onderwerp. Dit omvat ook documenten die specifiek de malware BlackEnergy betreffen.

Procedure

De ontvangst van uw verzoek is schriftelijk bevestigd bij brief van 16 januari 2019 met kenmerk 2476771. In die brief is tevens medegedeeld dat de beslistermijn met vier weken is verdaagd tot 16 februari 2019. Op 19 februari 2019 zijn in een overleg tussen u en mijn ambtenaren nadere afspraken gemaakt over de wijze waarop invulling wordt gegeven aan uw verzoek.

De gemaakte afspraken uit de vorige alinea zijn:

1. van het verzoek om de onder 2. van het Wob-verzoek genoemde kopie van de incidentenregistratie wordt afgezien;
2. documenten bevattende analyses over malware in ICS met meer contextuele informatie en duiding worden, voor zover mogelijk, wel met u gedeeld.

De informatie die is bijgevoegd bevat documenten betreffende preventiemaatregelen en risicoanalyses over de weerbaarheid van partijen en systemen, zoals omschreven in het Wob verzoek. Het onderhavig besluit ziet daarmee op de genoemde afspraken.

Wettelijk kader

Uw verzoek valt onder de reikwijdte van de Wob. Voor de relevante Wob artikelen verwijs ik u naar bijlage 1.

Inventarisatie documenten

Op basis van uw verzoek zijn in totaal 8 documenten aangetroffen die onder

de reikwijdte van de Wob en binnen de scope van uw verzoek en de daarover gemaakte afspraken vallen. Deze documenten zijn opgenomen in een inventarislijst, die als bijlage 2 bij dit besluit is gevoegd.

**Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en
Veiligheid
Programma Nederland
Digitaal Veilig**

Ten aanzien van 2 van deze documenten merk ik op dat die reeds openbaar zijn en derhalve niet nogmaals op grond van de Wob openbaar gemaakt kunnen worden. Voor uw gemak heb ik de vindplaats van deze documenten opgenomen in de inventarislijst.

Datum
19 maart 2019

Ons kenmerk
25276982418

Besluit

Ik heb besloten de door u verzochte informatie deels openbaar te maken. Voor de motivering verwijs ik naar de hierna te noemen overwegingen in dit besluit. In bijlage 2 ziet u een overzicht van de documenten, alsmede de uitzonderingsgronden op basis waarvan (delen van) de documenten niet openbaar zijn gemaakt.

Overwegingen

Persoonlijke beleidsopvattingen in een stuk voor intern beraad

Artikel 11, eerste lid, van de Wob bepaalt dat in geval van een verzoek om informatie uit documenten, opgesteld ten behoeve van intern beraad, geen informatie wordt verstrekt over daarin opgenomen persoonlijke beleidsopvattingen.

Uit de wetsgeschiedenis blijkt dat onder het begrip "documenten opgesteld ten behoeve van intern beraad" onder meer moeten worden begrepen: nota's van ambtenaren en hun politieke en ambtelijk leidinggevenden, correspondentie tussen de onderdelen van een ministerie en tussen ministeries onderling, concepten van stukken, agenda's, notulen, samenvattingen en conclusies van interne besprekingen en rapporten van ambtelijke adviescommissies. Ten aanzien van deze stukken moet van de bedoeling om ze als stukken voor intern beraad beschouwd te zien, uitdrukkelijk blijken of men moet deze bedoeling redelijkerwijs kunnen vermoeden.

Deze beperking op de informatieverplichting is in de Wob opgenomen, omdat een ongehinderde bijdrage van ambtenaren en van hen die van buiten bij het intern beraad zijn betrokken bij de beleidsvorming en -voorbereiding gewaarborgd moet zijn. Zij moeten in alle openhartigheid onderling en met bewindspersonen kunnen communiceren. Staatsrechtelijk zijn slechts de standpunten die het bestuursorgaan voor zijn rekening wil nemen relevant. Onder persoonlijke beleidsopvattingen worden verstaan: meningen, opinies, commentaren, voorstellen, conclusies met de daartoe aangevoerde argumenten.

De documenten die in het kader van uw Wob-verzoek zijn geïnventariseerd, zijn stukken opgesteld ten behoeve van de analyse en duiding van malware in Industrial Control Systems. In de stukken waarvan u om openbaarmaking verzoekt staan persoonlijke beleidsopvattingen. Veelal betreffen deze het oordeel of het advies van een ambtenaar over dit onderwerp of daarmee samenhangende aangelegenheden. Ik verstrek daarover geen informatie. Ik acht het niet in het belang van een goede en democratische bestuursvoering indien de standpunten van ambtenaren zelfstandig worden betrokken in de publieke discussie. Ik zie dan ook geen aanleiding om met toepassing van artikel 11, tweede lid, van de Wob in niet tot personen herleidbare vorm informatie te verstrekken over deze persoonlijke beleidsopvattingen.

Codering van gelakte delen

Gezien het feit dat de documenten meer bevatten dan alleen informatie over malware in ICS, zijn in de openbaar gemaakte documenten onderdelen die niet binnen de scope van uw verzoek vallen weggelaten. Met behulp van letters of cijfers in de kantlijn is per document aangegeven welk type gegeven weggehaald is:

11. Persoonlijke beleidsopvatting in een document opgesteld ten behoeve van intern beraad (art. 11, eerste lid, Wob);
 - A. Informatie die geen betrekking heeft op het onderwerp van uw Wob-verzoek.

De documenten bevatten hyperlinks, die mogelijk weggevalen zijn. Voor uw gemak en voor de leesbaarheid zijn in bijlage 3 per document de toepasselijke hyperlinks uitgeschreven voor u.

Wijze van openbaarmaking

De documenten treft u bij dit besluit in kopie aan.

De stukken die met dit besluit voor een ieder openbaar worden, zullen op www.rijksoverheid.nl worden geplaatst.

Hoogachtend,
De Minister van Justitie en Veiligheid,
namens deze,

P.M. Zorko
directeur Cyber Security en Statelijke Dreigingen

**Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en
Veiligheid
Programma Nederland
Digitaal Veilig**

Datum
19 maart 2019

Ons kenmerk
25276982418

Tegen dit besluit kunt u binnen zes weken na bekenmaking een bezwaarschrift indienen. Het bezwaarschrift moet door de indiener zijn ondertekend en bevat ten minste zijn naam en adres, de dagtekening, een omschrijving van het besluit waartegen het bezwaar is gericht en de gronden waarop het bezwaar rust. Dit bezwaarschrift moet worden gericht aan: de Minister van Justitie en Veiligheid, t.a.v. Directie Wetgeving en Juridische Zaken, Sector Juridische Zaken, Postbus 20301, 2500 EH Den Haag.

Bijlage 1: genoemde Wob-artikelen

Artikel 1

In deze wet en de daarop berustende bepalingen wordt verstaan onder:

1. document: een bij een bestuursorgaan berustend schriftelijk stuk of ander materiaal dat gegevens bevat;
2. bestuurlijke aangelegenheid: een aangelegenheid die betrekking heeft op beleid van een bestuursorgaan, daaronder begrepen de voorbereiding en de uitvoering ervan;
3. intern beraad: het beraad over een bestuurlijke aangelegenheid binnen een bestuursorgaan, dan wel binnen een kring van bestuursorganen in het kader van de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor een bestuurlijke aangelegenheid;
4. niet-ambtelijke adviescommissie: een van overheidswege ingestelde instantie, met als taak het adviseren van een of meer bestuursorganen en waarvan geen ambtenaren lid zijn, die het bestuursorgaan waaronder zij ressorteren adviseren over de onderwerpen die aan de instantie zijn voorgelegd. Ambtenaren, die secretaris of adviserend lid zijn van een adviesinstantie, worden voor de toepassing van deze bepaling niet als leden daarvan beschouwd;
5. ambtelijke of gemengd samengestelde adviescommissie: een instantie, met als taak het adviseren van één of meer bestuursorganen, die geheel of gedeeltelijk is samengesteld uit ambtenaren, tot wier functie behoort het adviseren van het bestuursorgaan waaronder zij ressorteren over de onderwerpen die aan de instantie zijn voorgelegd;
6. persoonlijke beleidsopvatting: een opvatting, voorstel, aanbeveling of conclusie van een of meer personen over een bestuurlijke aangelegenheid en de daartoe door hen aangevoerde argumenten;
7. milieu-informatie: hetgeen daaronder wordt verstaan in artikel 19.1a van de Wet milieubeheer;
8. hergebruik: het gebruik van informatie die openbaar is op grond van deze of een andere wet en die is neergelegd in documenten berustend bij een overheidsorgaan, voor andere doeleinden dan het oorspronkelijke doel binnen de publieke taak waarvoor de informatie is geproduceerd;
9. overheidsorgaan:
 - 1°. een orgaan van een rechtspersoon die krachtens publiekrecht is ingesteld, of
 - a. 2°. een ander persoon of college, met enig openbaar gezag bekleed.

Artikel 6

1. Het bestuursorgaan beslist op het verzoek om informatie zo spoedig mogelijk, doch uiterlijk binnen vier weken gerekend vanaf de dag na die waarop het verzoek is ontvangen.
2. Het bestuursorgaan kan de beslissing voor ten hoogste vier weken verdagen. Van de verdaging wordt voor de afloop van de eerste termijn schriftelijk gemotiveerd mededeling gedaan aan de verzoeker.
3. Onverminderd artikel 4:15 van de Algemene wet bestuursrecht wordt de termijn voor het geven van een beschikking opgeschort gerekend vanaf de dag na die waarop het bestuursorgaan de verzoeker mededeelt dat toepassing is gegeven aan artikel 4:8 van de Algemene wet bestuursrecht, tot de dag waarop door de belanghebbende of belanghebbenden een zienswijze naar voren is gebracht of de daarvoor gestelde termijn ongebruikt is verstreken.

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en
Veiligheid
Programma Nederland
Digitaal Veilig

Datum
19 maart 2019

Ons kenmerk
25276982418

4. Indien de opschorting, bedoeld in het derde lid, eindigt, doet het bestuursorgaan daarvan zo spoedig mogelijk mededeling aan de verzoeker, onder vermelding van de termijn binnen welke de beschikking alsnog moet worden gegeven.

5. Indien het bestuursorgaan heeft besloten informatie te verstrekken, wordt de informatie verstrekt tegelijk met de bekendmaking van het besluit, tenzij naar verwachting een belanghebbende bezwaar daar tegen heeft, in welk geval de informatie niet eerder wordt verstrekt dan twee weken nadat de beslissing is bekendgemaakt.

6. Voor zover het verzoek betrekking heeft op het verstrekken van milieu-informatie:

- a. bedraagt de uiterste beslistermijn in afwijking van het eerste lid twee weken indien het bestuursorgaan voornemens is de milieu-informatie te verstrekken terwijl naar verwachting een belanghebbende daar bezwaar tegen heeft;
- b. kan de beslissing slechts worden verdaagd op grond van het tweede lid, indien de omvang of de gecompliceerdheid van de milieu-informatie een verlenging rechtvaardigt;

zijn het derde en vierde lid niet van toepassing.

Artikel 11

1. In geval van een verzoek om informatie uit documenten, opgesteld ten behoeve van intern beraad, wordt geen informatie verstrekt over daarin opgenomen persoonlijke beleidsopvattingen.

2. Over persoonlijke beleidsopvattingen kan met het oog op een goede en democratische bestuursvoering informatie worden verstrekt in niet tot personen herleidbare vorm. Indien degene die deze opvattingen heeft geuit of zich erachter heeft gesteld, daarmee heeft ingestemd, kan de informatie in tot personen herleidbare vorm worden verstrekt.

3. Met betrekking tot adviezen van een ambtelijke of gemengd samengestelde adviescommissie kan het verstrekken van informatie over de daarin opgenomen persoonlijke beleidsopvattingen plaatsvinden, indien het voornemen daartoe door het bestuursorgaan dat het rechtstreeks aangaat aan de leden van de adviescommissie voor de aanvang van hun werkzaamheden kenbaar is gemaakt.

4. In afwijking van het eerste lid wordt bij milieu-informatie het belang van de bescherming van de persoonlijke beleidsopvattingen afgewogen tegen het belang van openbaarmaking. Informatie over persoonlijke beleidsopvattingen kan worden verstrekt in niet tot personen herleidbare vorm. Het tweede lid, tweede volzin, is van overeenkomstige toepassing.

**Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en
Veiligheid
Programma Nederland
Digitaal Veilig**

Datum
19 maart 2019

Ons kenmerk
25276982418

Bijlage 2: Inventarislijst

Nr.	Document	Beoordeling	Wob
1.	Checklist beveiliging van ICS/SCADA- systemen	Reeds openbaar, zie https://www.ncsc.nl/actueel/factsheets/ /checklist-beveiliging-van-ics-scada- systemen.html	
2.	NCSC Maandmonitor januari 2016	Deels openbaar	11
3.	NCSC Maandmonitor april 2016	Deels openbaar	11
4.	Uw ICS/SCADA- en gebouwbeheers systemen online	Reeds openbaar, zie https://www.ncsc.nl/actueel/factsheets/ /beveiligingsrisicos.html	
5.	NCSC Maandmonitor juni 2017	Deels openbaar	11
6.	NCSC Maandmonitor januari 2018	Deels openbaar	11
7.	NCSC Maandmonitor maart 2018	Deels openbaar	11
8.	NCSC Maandmonitor oktober 2018	Deels openbaar	11

**Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en
Veiligheid
Programma Nederland
Digitaal Veilig**

Datum
19 maart 2019

Ons kenmerk
25276982418

Bijlage 3: hyperlinks in openbaar gemaakte documenten

NCSC Maandmonitor januari 2016

1 t/m 8: <http://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-malware-idUSKBN0UE0ZZ20151231>

NCSC Maandmonitor april 2016

7. <http://www.br.de/nachrichten/schwaben/inhalt/kkw-gundremmingen-schadsoftware-akw-100.html>
8. <http://www.reuters.com/article/us-nuclearpower-cyber-germany-idUSKCN0XN2OS>
9. <http://www.nu.nl/internet/4252740/malware-computer-duitse-kerncentrale-aangetroffen.html>
10. <http://www.reuters.com/article/us-nuclearpower-cyber-germany-idUSKCN0XN2OS>
11. <http://tweakers.net/nieuws/110705/duitse-kerncentrale-stelt-infectie-door-ongerichte-malware-vast.html>
12. <http://www.nu.nl/internet/4252740/malware-computer-duitse-kerncentrale-aangetroffen.html>

NCSC Maandmonitor juni 2017

4. <https://www.security.nl/posting/462488/Aanval+op+Oekraïense+energiebedrijven+trof+225+000+mensen>
5. <https://www.eset.com/us/about/newsroom/press-releases/eset-discovers-dangerous-malware-designed-to-disrupt-industrial-control-systems/>

NCSC Maandmonitor januari 2018

1. <https://www.fireeye.com/blog/threat-research/2017/12/attackers-deploy-new-ics-attack-framework-triton.html>
2. <https://www.symantec.com/blogs/threat-intelligence/triton-malware-ics>
3. <https://dragos.com/blog/trisis/TRISIS-01.pdf>

NCSC Maandmonitor maart 2018

1. <https://www.nytimes.com/2018/03/15/technology/saudi-arabia-hacks-cyberattacks.html>

NCSC Maandmonitor oktober 2018

9. https://www.welivesecurity.com/wp-content/uploads/2018/10/ESET_GreyEnergy.pdf
10. <https://www.welivesecurity.com/2018/10/17/greyenergy-updated-arsenal-dangerous-threat-actors/>
16. <https://dragos.com/blog/20180524Xenotime.html>
17. <https://www.fireeye.com/blog/threat-research/2017/12/attackers-deploy-new-ics-attack-framework-triton.html>
18. <https://www.fireeye.com/blog/threat-research/2018/10/triton-attribution-russian-government-owned-lab-most-likely-built-tools.html>

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en
Veiligheid
Programma Nederland
Digitaal Veilig

Datum

19 maart 2019

Ons kenmerk

25276982418